

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
هفده	آغاز سخن
نوزده	مقدمه
۱	فصل اول: جغرافیای طبیعی ایران
۱	زمین ریخت شناسی فلات ایران
۲	موقعیت و حدود جغرافیای ایران
۴	اقلیم ایران
۴	آب و هوا و اقلیم ایران
۶	مناطق آب و هوایی ایران
۱۰	کوههای ایران
۱۰	حوضه های مهم آبریز ایران
۱۰	حوضه خلیج فارس و دریای عمان
۱۱	حوضه دریای خزر
۱۲	حوضه آبریز دریاچه ارومیه
۱۳	حوضه آبریز دریاچه نمک قم
۱۳	حوضه هامون
۱۴	دریاهای ایران
۱۴	خلیج فارس
۱۵	دریای عمان
۱۶	دریای خزر
۱۸	جزیره های ایران
۱۸	جزیره هرمز
۱۸	جزیره خارک
۱۹	جزیره قشم
۲۱	جزیره کیش

صفحه	عنوان
۲۲	جزیره هنگام
۲۲	جزیره لارک
۲۳	جزیره لاوان (شیخ شعیب)
۲۳	جزایر تنب کوچک و تنب بزرگ
۲۳	جزیره ابوموسی
۲۴	جزیره هندورابی
۲۴	تنوع زیستی ایران
۲۵	پوشش گیاهی و زندگی جانوری در ایران
۲۹	فصل دوم: ویژگیهای سیاسی - اقتصادی ایران
۲۹	ساختار سیاسی ایران
۳۱	تقسیمات کشوری
۳۴	زبان مردمان ایران
۳۴	دین رسمی
۳۵	جمعیت و گروههای جمعیتی در ایران
۳۶	گروههای قومی
۳۹	ساختار اقتصادی ایران
۴۱	راههای ایران
۴۲	صنایع و هنرهای سنتی ایران
۴۲	فرش ایرانی (صنعت قالیبافی)
۴۲	خاتم کاری
۴۴	سفالگری
۴۶	صنعت کاشی سازی
۴۷	شیشه گری
۴۸	قلم زنی
۴۹	مینا کاری
۵۰	معرق
۵۱	منبت کاری
۵۱	مینیاتور
۵۵	ترمه بافی
۵۶	گیوه چینی

صفحه	عنوان
۵۹	فصل سوم: ویژگیهای فرهنگی ایران
۵۹	تقویم ایرانیان
۵۹	آداب و رسوم ایرانیان
۶۰	برخی آیینهای مذهبی و ملی در ایران
۶۰	رمضان
۶۱	مراسم مُحَرَّم و عاشورا
۶۴	مراسم فرا رسیدن سال نو
۶۸	شب یلدا
۶۹	آیین و مراسم ازدواج ایرانی
۶۹	شیرینی خوران
۶۹	جشن عقد
۶۹	جشن جهازبران
۷۰	جشن حنابندان
۷۰	جشن ازدواج
۷۰	ادبیات فارسی
۷۱	شاعران مشهور زبان فارسی
۷۱	حکیم ابوالقاسم فردوسی
۷۳	حافظ شیرازی
۷۵	سعدی شیرازی
۷۷	نظامی گنجوی
۷۹	عطار نیشابوری
۸۰	مولانا جلال‌الدین بلخی
۸۳	خیام نیشابوری
۸۵	محمدتقی بهار
۸۶	نیما یوشیج
۸۷	سید محمدحسین بهجت تبریزی (شهریار)
۸۸	دانشمندان و فیلسوفان بزرگ ایران
۸۹	ابوعلی سینا
۹۲	ابونصر فارابی

صفحه	عنوان
۹۳	خواجه نصیرالدین طوسی
۹۴	سهروردی
۹۴	اساطیر ایران
۹۵	آفرینش در اساطیر ایران
۹۷	تاریخ اساطیری ایران
۱۰۱	فصل چهارم: کلیات تاریخ ایران
۱۰۱	ایران در دوران پیش از تاریخی
۱۰۶	ایران در دوران تاریخی
۱۰۸	سلسله مادها
۱۰۹	هخامنشیان
۱۱۳	سلسله اشکانیان
۱۱۷	سلسله ساسانیان
۱۲۳	ایران در دوران اسلامی
۱۲۳	ایران در قرون اولیه اسلامی
۱۲۵	غزنویان
۱۲۷	ایران در قرون میانی اسلامی
۱۲۷	سلجوقیان
۱۲۹	خوارزمشاهیان
۱۳۰	مغولها
۱۳۱	ایران در قرون متأخر اسلامی
۱۳۱	صفویان
۱۳۶	افشاریان
۱۳۷	زندیان
۱۳۸	قاجاریان
۱۴۲	پهلوی
۱۴۷	فصل پنجم: جاذبه‌های گردشگری طبیعی در ایران
۱۴۷	گردشگری طبیعت
۱۴۷	آثار طبیعی ملی

صفحه	عنوان
۱۴۸	دریاچه نمک
۱۴۹	پناهگاههای حیات وحش
۱۴۹	مناطق حفاظت شده
۱۵۰	منطقه حفاظت شده دریاچه ارومیه
۱۵۲	پارکهای ملی
۱۵۳	پارک ملی گلستان
۱۵۵	پارک ملی کویر
۱۵۶	پارک ملی بختگان
۱۵۸	پارک ملی بמו
۱۵۸	پارک ملی خجیر
۱۵۹	پارک ملی سرخه حصار
۱۶۱	فصل ششم: استانهای ایران و جاذبه های فرهنگی - گردشگری آنها
۱۶۱	استان آذربایجان شرقی
۱۶۳	شهر تبریز
۱۶۳	جاذبه های استان
۱۶۳	ارگ تبریز (ارگ علیشاه)
۱۶۴	ایل گلی
۱۶۵	مسجد کبود تبریز
۱۶۶	کلیسای مریم مقدس
۱۶۶	کندوان
۱۶۷	قلعه بابک
۱۶۸	گنبد سرخ مراغه
۱۷۰	گنبد کبود مراغه
۱۷۱	موزه ها و مراکز دیدنی استان آذربایجان شرقی
۱۷۱	استان آذربایجان غربی
۱۷۳	شهر ارومیه
۱۷۳	جاذبه های استان
۱۷۳	تخت سلیمان
۱۷۵	مسجد جامع ارومیه

صفحه	عنوان
۱۷۶	قره کلیسا
۱۷۶	تپه حسنلو
۱۷۷	مسجد جامع مهاباد
۱۷۸	موزه‌های استان آذربایجان غربی
۱۷۸	استان اردبیل
۱۸۰	شهر اردبیل
۱۸۰	جاذبه‌های استان
۱۸۰	بازار اردبیل
۱۸۱	بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی
۱۸۳	موزه‌های استان اردبیل
۱۸۳	استان اصفهان
۱۸۴	شهر اصفهان
۱۸۵	جاذبه‌های استان
۱۸۵	میدان نقش جهان
۱۸۶	مسجد شیخ لطف‌الله
۱۸۸	کاخ عالی‌قاپو
۱۸۹	مسجد جامع عباسی (مسجد امام)
۱۹۱	بازار اصفهان
۱۹۳	کاخ چهل‌ستون
۱۹۳	کاخ هشت بهشت
۱۹۳	منارجنبان
۱۹۶	مسجد جامع (مسجد جمعه)
۱۹۷	کلیسای وانک (آمنایر کیچ مقدس)
۱۹۸	سی و سه پل
۱۹۹	پل خواجه
۲۰۰	آتشگاه اصفهان
۲۰۱	روستای ایبانه (کاشان)
۲۰۳	باغ فین کاشان
۲۰۴	تپه سیلک کاشان
۲۰۵	موزه‌ها و مراکز دیدنی استان اصفهان

صفحه	عنوان
۲۰۶	استان البرز
۲۰۷	شهر کرج
۲۰۸	جاذبه‌های استان
۲۰۸	تپه ازبکی
۲۰۹	استان ایلام
۲۱۰	شهر ایلام
۲۱۰	جاذبه‌های استان
۲۱۰	قلعه والی
۲۱۱	آتشکده چهار طاقی دره شهر
۲۱۲	پل تاریخی گاومیشان
۲۱۴	موزه‌های استان ایلام
۲۱۴	استان بوشهر
۲۱۶	بندر بوشهر
۲۱۷	جاذبه‌های استان
۲۱۷	خانه رئیس علی دلواری
۲۱۸	قلعه هلندیها
۲۱۸	کاروان‌سرای مشیرالملک
۲۱۸	موزه‌های استان بوشهر
۲۱۹	استان تهران
۲۲۰	تهران پایتخت ایران
۲۲۲	جاذبه‌های استان تهران
۲۲۳	مرقد (آرامگاه) بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران
۲۲۴	مجموعه فرهنگی - تاریخی نیاوران
۲۲۵	کاخ صاحبقرانیه
۲۲۷	آستانه حضرت عبدالعظیم
۲۲۸	شبکه متروی تهران
۲۲۹	برج میلاد
۲۳۰	موزه‌ها و مراکز دیدنی استان تهران
۲۳۱	استان چهارمحال و بختیاری
۲۳۲	شهر کرد

صفحه	عنوان
۲۳۲	جاذبه‌های استان
۲۳۳	قلعه سردار اسعد بختیاری
۲۳۴	شیرهای سنگی
۲۳۴	مسجد اتابکان
۲۳۵	قلعه چالستر
۲۳۵	بردگوریه‌ها
۲۳۷	موزه‌های استان چهارمحال و بختیاری
۲۳۷	استانهای خراسان رضوی، شمالی، جنوبی
۲۳۸	شهر مشهد
۲۳۹	شهر بجنورد
۲۳۹	شهر بیرجند
۲۳۹	جاذبه‌های استانهای خراسان رضوی، شمالی، جنوبی
۲۳۹	بارگاه امام رضا (ع)
۲۴۲	کلات نادری (کاخ خورشید)
۲۴۲	آرامگاه شیخ عطار نیشابوری
۲۴۳	آرامگاه نادرشاه افشار
۲۴۴	آرامگاه حکیم عمر خیام نیشابوری
۲۴۴	آینه‌خانه مفخم
۲۴۵	مسجد جامع بیرجند
۲۴۵	ارگ کلاه فرنگی بیرجند
۲۴۶	موزه‌ها و مراکز دیدنی استانهای خراسان رضوی، شمالی، جنوبی
۲۴۸	استان خوزستان
۲۴۹	شهر اهواز
۲۵۰	جاذبه‌های استان
۲۵۱	رودخانه کارون
۲۵۱	شهر شوش
۲۵۲	زیگورات چغازنبیل
۲۵۴	شهر شوشتر
۲۵۴	سازه‌های آبی شوشتر
۲۵۶	پل قدیمی دزفول

صفحه	عنوان
۲۵۷	موزه‌ها و مراکز دیدنی استان خوزستان
۲۵۷	استان زنجان
۲۵۸	شهر زنجان
۲۵۹	جاذبه‌های استان
۲۵۹	بنای رخت‌شوی خانه زنجان
۲۶۱	گنبد سلطانیه
۲۶۲	موزه‌ها و مراکز دیدنی استان زنجان
۲۶۳	استان سمنان
۲۶۴	شهر سمنان
۲۶۴	جاذبه‌های استان
۲۶۵	مسجد امام
۲۶۵	مسجد جامع سمنان
۲۶۵	آرامگاه شیخ علاء الدوله سمنانی
۲۶۶	مسجد تاریخانه دامغان
۲۶۶	آرامگاه شیخ ابوالحسن خرقانی
۲۶۷	آرامگاه بایزید بسطامی
۲۶۷	موزه‌ها و مراکز دیدنی استان سمنان
۲۶۸	استان سیستان و بلوچستان
۲۶۹	شهر زاهدان
۲۶۹	جاذبه‌های استان
۲۷۰	شهر سوخته
۲۷۲	کوه خواجه
۲۷۲	موزه‌های استان سیستان و بلوچستان
۲۷۲	استان فارس
۲۷۴	شهر شیراز
۲۷۵	جاذبه‌های استان
۲۷۵	ارگ کریم‌خانی
۲۷۷	باغ ارم
۲۷۷	سرای مشیر شیراز
۲۷۹	عمارت نارنجستان شیراز
۲۸۰	امامزاده شاهچراغ

صفحه	عنوان
۲۸۰	تخت جمشید
۲۸۵	پاسارگاد
۲۸۶	نقش رستم
۲۹۰	موزه‌ها و مراکز دیدنی استان فارس
۲۹۰	استان قزوین
۲۹۱	شهر قزوین
۲۹۲	جاذبه‌های استان
۲۹۳	قلعه الموت
۲۹۵	کاخ چهل ستون
۲۹۵	موزه‌ها و مراکز دیدنی استان قزوین
۲۹۵	استان قم
۲۹۷	شهر قم
۲۹۷	جاذبه‌های استان
۲۹۷	آستانه حضرت معصومه (س)
۲۹۹	موزه‌های استان قم
۲۹۹	استان کردستان
۳۰۱	شهر سنندج
۳۰۱	جاذبه‌های استان
۳۰۱	عمارت آصفیه
۳۰۲	آبشار کویله
۳۰۲	دریاچه زریوار
۳۰۲	موزه‌های استان کردستان
۳۰۳	استان کرمان
۳۰۴	شهر کرمان
۳۰۵	جاذبه‌های استان
۳۰۵	مجموعه گنجعلی خان
۳۰۸	عمارت باغ شازده
۳۰۹	ارگک بم
۳۱۰	موزه‌های استان کرمان
۳۱۰	استان کرمانشاه
۳۱۲	شهر کرمانشاه

صفحه	عنوان
۳۱۲	جاذبه‌های استان
۳۱۲	طاق بستان
۳۱۵	مجموعه آثار صخره‌ای بیستون
۳۱۷	کاروان‌سرای شاه عباس بیستون
۳۱۸	بنای تاریخی آناهیتا در کنگاور
۳۲۰	موزه‌های استان کرمانشاه
۳۲۱	استان کهگیلویه و بویر احمد
۳۲۲	شهر یاسوج
۳۲۳	موزه‌ها و مراکز دیدنی استان کهگیلویه و بویر احمد
۳۲۳	استان گلستان
۳۲۴	شهر گرگان
۳۲۵	جاذبه‌های استان
۳۲۵	دیوار دفاعی گرگان
۳۲۵	میل گنبد قابوس (گنبد کاووس)
۳۲۷	موزه‌های استان گلستان
۳۲۷	استان گیلان
۳۲۸	شهر رشت
۳۲۹	جاذبه‌های استان
۳۲۹	روستای ماسوله
۳۳۰	تپه مارلیک
۳۳۰	موزه‌ها و مراکز دیدنی استان گیلان
۳۳۱	استان لرستان
۳۳۲	شهر خرم‌آباد
۳۳۳	جاذبه‌های استان
۳۳۳	قلعه فلک الافلاک
۳۳۴	موزه‌های استان لرستان
۳۳۶	استان مازندران
۳۳۷	شهر ساری
۳۳۷	جاذبه‌های استان
۳۳۷	موزه‌ها و مراکز دیدنی استان مازندران

صفحه	عنوان
۳۳۸	استان مرکزی
۳۴۰	شهر اراک
۳۴۰	جاذبه‌های استان
۳۴۱	آرامگاه دکتر محمود حسابی
۳۴۱	موزه‌های استان مرکزی
۳۴۲	استان هرمزگان
۳۴۲	شهربندر عباس
۳۴۳	جاذبه‌های استان
۳۴۴	قلعه پرتغالیها (جزیره هرمز)
۳۴۵	موزه‌ها و مراکز دیدنی استان هرمزگان
۳۴۶	استان همدان
۳۴۷	شهر همدان
۳۴۷	جاذبه‌های استان
۳۴۸	کتابخانه‌های گنج‌نامه
۳۵۰	تپه هگمتانه
۳۵۲	مجسمه شیرسنگی
۳۵۳	گنبد علویان
۳۵۴	بقعه استر و مردخای
۳۵۵	آرامگاه باباطاهر
۳۵۵	تپه نوشیجان
۳۵۸	تپه گیان
۳۵۹	موزه‌های استان همدان
۳۶۰	استان یزد
۳۶۱	شهر یزد
۳۶۱	جاذبه‌های استان
۳۶۱	مسجد امیر چخماق (میرچخماق)
۳۶۳	مسجد جامع کبیر
۳۶۵	باغ دولت‌آباد
۳۶۶	موزه‌های استان یزد
۳۶۷	کتابنامه

آغاز سخن

گسترش و تقویت آموزش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور، نیازمند حمایت‌های جدی دست‌اندرکاران و متخصصان زبان و ادبیات فارسی در داخل و خارج کشور است. از جمله برنامه‌هایی که سالهاست به همین منظور به اجرا در می‌آید، برگزاری دوره‌های دانش‌افزایی برای استادان، دانشجویان، محققان و مترجمان زبان و ادبیات فارسی غیر ایرانی است. برگزاری این دوره‌ها سبب شده است هر سال چند صد نفر استاد و دانشجو به ایران سفر کنند و صدها فارسی‌آموز و ایران‌شناس نیز در خارج از کشور در دوره‌های مشابه شرکت نمایند. اما چون تاکنون برای این دوره‌ها کتابهای مناسب تخصصی تهیه نشده، گاهی سبب شده است برگزارکنندگان دوره‌های مذکور، در ارائه محتوا و منابع درسی مناسب، با مشکل مواجه گردند.

به همین منظور، «شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی» به عنوان سیاست‌گذار اصلی، و «مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی» در جایگاه مجری این سیاستها در خارج از کشور، و «سمت» به منزله متولی تهیه و تدوین کتابهای علوم انسانی برای دانشگاهها، و «انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی» ایران در جایگاه مجمع استادان و متخصصان این رشته، در جلسه مشترکی تصمیم گرفتند با همکاری یکدیگر و همراهی استادان باتجربه و متخصص - که بارها در این دوره‌ها تدریس کرده‌اند - کتابهای درسی مناسبی را زیر نظر شورایی از افراد صاحب‌نظر و باتجربه، تهیه و چاپ کنند.

اعضای ثابت این شورا را آقایان دکتر احمد احمدی، دکتر عباسعلی وفایی، دکتر غلامحسین غلامحسین‌زاده، دکتر حامد صدقی، دکتر طه مرقاتی، دکتر

محمدرضا سعیدی و دکتر زهرا ابوالحسنی تشکیل می‌دادند، و در هر جلسه با توجه به نوع موضوع بحث، از دو تا چهار نفر استاد صاحب نظر و متخصص دیگر نیز دعوت می‌شد و این غیر از داورانی بود که به صورت غیرحضوری طرحها و متون تهیه شده را بررسی و درباره آنها اظهار نظر می‌کردند.

مدیریت این شورا و نظارت علمی و اجرایی بر روند کارها بر عهده دکتر غلامحسین غلامحسین‌زاده رئیس انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی بود، و دکتر احمد احمدی در جایگاه رئیس سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) به اتفاق سایر مشاوران و همکارانشان، و همچنین دکتر عباسعلی وفایی به عنوان دبیر شورای گسترش و استاد زبان و ادبیات فارسی، بر چگونگی پیشرفت همه امور وقوف کامل داشتند و از تمام مراحل آن حمایت جدی می‌کردند تا به تدریج کارها به سرانجام رسید.

اکنون متولیان یاد شده با کمال تواضع و احترام این کتاب را - که یکی از مجموعه همین آثار است - به پیشگاه استادان و دانشجویان ارجمند تقدیم می‌دارند و امید دارند که خوانندگان گرامی، با یادآوری کاستیهای کتاب و ارائه پیشنهادها، خود، زمینه اصلاح و تکمیل آن را در چاپهای بعدی فراهم سازند.

«شورای گسترش» و «مرکز گسترش» و «انجمن علمی»

زبان و ادبیات فارسی و «سمت»

مقدمه

ایران سرزمینی است در غرب آسیا و منطقه خاورمیانه که از نظر وسعت هفدهمین کشور جهان محسوب می‌شود. شرایط زیست‌محیطی ایران به گونه‌ای است که از دورانهای گذشته همواره مورد توجه جوامع انسانی بوده است. غنا، تنوع و قدمت آثار ساکنان جای جای ایران در موزه‌های مشهور جهان خود گواه این مطلب است. موقعیت ایران که از نظر جغرافیایی بر سر راه قاره آسیا به اروپا قرار گرفته، آن را به کشوری مهم و تأثیرگذار در عرصه بین‌الملل تبدیل کرده است. علاوه بر این، وجود ذخایر طبیعی، معدنی و فسیلی در کنار آب و هوای متنوع آن از دیگر ویژگیهای بارز سرزمین ایران است.

اولین آشنایی جهانیان با ایران بیشتر از طریق نوشته‌های سیاحان، جهانگردان و به ویژه مورخان یونانی و رومی بوده است، گرچه در مواردی این متون مغرضانه نگاشته شده‌اند. حال از آنجا که مخاطبان اصلی این کتاب دانشجویان فارسی‌آموز غیر ایرانی‌اند، نگارندگان تلاش داشته‌اند تا حد امکان گزیده‌هایی از عظمت و شکوه فرهنگ و تمدن اسلامی - ملی ایران را در قالب فصول شش‌گانه زیر معرفی نمایند:

فصل اول کتاب به جغرافیای طبیعی ایران اختصاص دارد و در آن به موقعیت جغرافیایی ایران، آب و هوا، کوهها و منابع آبی ایران همراه با ویژگیهای پوشش گیاهی و جانوری پرداخته شده است.

فصل دوم به مباحثی در زمینه جغرافیای انسانی و ساختارهای سیاسی و اقتصادی ایران اختصاص دارد و مسائل گوناگونی چون طبیعت، زبان، دین، ساختار سیاسی، تقسیمات کشوری، راهها، ویژگیهای اقتصادی و هنرهای سنتی ایران در آن طرح شده است.

نوزده

فصل سوم درباره ویژگیهای فرهنگی ایرانیان، تقویم ایرانی، آیینهای مذهبی و ملی، و آداب و رسوم ایشان و نیز معرفی شخصیت‌های برجسته فرهنگی و علمی جامعه ایرانی است.

فصل چهارم در حقیقت نگاهی گذرا به گذشته ایران از قدیمی‌ترین روزگاران پیش از تاریخ تا دوران معاصر دارد.

فصل پنجم به جاذبه‌های طبیعی ایران و موهبت‌های الهی آن اختصاص یافته است. فصل ششم به معرفی استانهای ایران و جاذبه‌های فرهنگی - گردشگری آنها اختصاص یافته است. در این بخش سعی شده مطالب به گونه‌ای تنظیم و ارائه شود تا علاقه‌مندان و گردشگران بتوانند پیش از بازدید از هر استان با مهم‌ترین دیدنیهای آن آشنا شوند و برای بازدید از آنها برنامه‌ریزی کنند.

شایان ذکر است مطالبی که داخل ترام آورده شده برای آگاهی بیشتر است. بی‌تردید سختیها و دشواریهای نگارش کتابی در حوزه ایران‌شناسی به نحوی که تمامی جوانب فرهنگ اصیل و دینی این سرزمین را دربر گیرد بر اهل فن و نظر پوشیده نیست و نگارندگان امید دارند صاحب‌نظران بذل محبت کرده، با یادآوری کاستیها و دیدگاههای ارشادی خویش ما را در تکمیل نواقص کتاب در چاپهای (احتمالی) آینده یاری نمایند.

در پایان لازم است مراتب سپاس قلبی خویش را از تمامی دوستان و عزیزان محترمی که ما را در نگارش کتاب یاری رساندند، ابراز داریم. به ویژه جا دارد از زحمات همکاران ارجمند آقایان دکتر غلامحسین غلامحسین‌زاده، دکتر علی‌اکبر سرفراز، دکتر احمد چایچی امیرخیز، محمود جوان، تورج رهبر گنجه و محمدرضا یعقوبی و خانمها معصومه اروانه ویراستار اولیه و افسانه علیزاده صفحه‌آرا و به ویژه سیمین هاشمی که در نهایت دقت، زحمت ویرایش محتوایی، هماهنگ‌سازی و کنترل فنی کتاب را برعهده داشته و نکات سودمندی را یادآوری کرده تقدیر و تشکر شود.

دی ۱۳۹۰